

ทฤษฎีและรูปแบบการเรียนรู้ในการสอนสังคมศึกษา

Theory and Learning Model in Teaching Social Studies

พระครูวรสิทธิวิเทศ (มิตรวิเชียร)¹ สุกัญญาณัฐ ออบสิน²

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์^{1 2}

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{1 2}

Phrakhru vorasitwitet (Mitvichien)¹ Sukanyanat Obsin²

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education^{1 2}

Mahachulalongkornrajavidyalaya University^{1 2}

Watbuddhapradeepsf@yahoo.com¹ Namtan.ka081@gmail.com²

บทคัดย่อ

ทฤษฎีและรูปแบบการเรียนรู้ในการสอนสังคมศึกษา หมายถึง กิจที่ครูต้องกระทำให้เสร็จสมบูรณ์ ซึ่งการกระทำของครูจะเป็นไปโดยอาศัยหลักคุณธรรม จริยธรรม กฎหมาย หรือด้วยจิตสำนึกในความถูกต้องเป็นมาตรฐานได้แต่อาจกำหนดภารกิจเป็นลักษณะงานได้ ๘ ด้าน คืองานสั่งสอนและฝึกฝนวิทยาการ งานอบรมคุณธรรมและจริยธรรม งานวิจัยและศึกษาค้นคว้า งานถ่ายทอดวัฒนธรรม งานมนุษยสัมพันธ์ งานหน้าที่พิเศษต่าง ๆ งานรายงานผลนักเรียนและการแนะแนว และงานกิจกรรมนักเรียนซึ่งหากว่าผู้ประกอบวิชาชีพครูสามารถปฏิบัติได้ครบถ้วน ให้เสร็จสมบูรณ์ได้ทุกงานดังกล่าวก็ได้อธิบายว่าเป็นครูผู้มีความรับผิดชอบ และหากว่าผู้ประกอบวิชาชีพครูปฏิบัติด้วยใจรัก มุ่งมั่น และมีสำนึกก็ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความเป็นครูที่ประสบผลสำเร็จในอาชีพ อย่างไรก็ตาม สำหรับครูในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ได้มีกรอบหรือกฎเกณฑ์สำหรับกำหนดมาตรฐานวิชาชีพเป็นวิธีการตรวจสอบที่เป็นรูปธรรมโดยครูสภาซึ่งเป็นองค์กรวิชาชีพครู เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูดังกล่าวมี ๑๑ มาตรฐานซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นที่การจัดกระบวนการในการเรียนการสอนให้กับศิษย์เป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะหน้าที่หลักของครูนั้นย่อมอยู่ที่ศิษย์ความรับผิดชอบต่อที่สำคัญที่สุดของครูก็เป็นความรับผิดชอบต่อที่มีต่อศิษย์นั่นเอง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2532 : 5)

คำสำคัญ: ทฤษฎี, รูปแบบการเรียนรู้, สังคมศึกษา

Abstract

Theory and Learning Model in Teaching Social Studies mean teachers' duty have to know and action. So that, they must be acted with moral ethical and regal or by their consciousness and by standard which can be classify to be 5 parts as follow, part for ethical cultivating, for studies and researching, for cultural propagation. Therefore, humanity and al

extra works until evaluate and guidance for students' activities and professional teachers too. There were been the most perfectly for responsibility. In condition, they must be had with service mind for as all occupation. However, for this globalization period we have bench mark for setting professional with clearly from teaching organization. Then, there were 11 bench marks as mostly emphasize for importance process for teaching and learning. Although, there were the main duties for teaches who have to be respondent for their students.

Keyword: Theory, Learning Model, Teaching Social Studies.

1. ความหมายและรูปแบบในการสอนสังคมศึกษา

การเรียนการสอนเป็นวิธีการเชิงระบบ สามารถพิสูจน์และทดสอบได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ หรือวิธีการเชิงระบบ ในขณะที่กระบวนการจัดการมีความหมายในเชิงการบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล ตามขั้นตอนการดำเนินการ ดังนั้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนจึงหมายถึง วิธีการหรือกลวิธีในการใช้ความพยายามของครูที่จะดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามขั้นตอนที่วางแผนไว้ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล โดยในกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้น ต้องบูรณาการส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและกลมกลืนกับหลักการ ทฤษฎี ความก้าวหน้าทางวิชาการ ผู้เรียน ผู้สอน สื่อ รูปแบบวิธีการ ศิลป์การสอน การวัดและการประเมินผลตลอดจนปัจจัยสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่ในช่วงเวลาขณะที่สอนได้อย่างดี

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 21) ได้ระบุว่า ครูผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องสนับสนุนผู้เรียนโดยแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนเพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้ว ยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะเรื่องความขัดแย้งทางความคิดและการกระทำของตัวบุคคล องค์กรและสังคมเน้นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์หาทางแก้ไข โดยเฉพาะศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรณีพิเศษโดยการเรียนรู้ในสาระต่าง ๆ นั้นผู้สอนต้องจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย
2. ต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง
3. ควรใช้รูปแบบหรือวิธีการที่หลากหลาย

4. เน้นการเรียนการสอนตามสภาพจริง
5. การเรียนรู้ด้วยตนเอง
6. การเรียนรู้ร่วมกัน
7. การเรียนรู้จากธรรมชาติ
8. การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
9. การเรียนรู้แบบบูรณาการ
10. การเรียนรู้คู่คุณธรรม
11. ใช้กระบวนการจัดการ
12. ใช้กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
13. ใช้กระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
14. ใช้การบูรณาการเนื้อหาและกระบวนการต่าง ๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เรียนรู้ในลักษณะรวม
15. ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

ลัดดา ศิริพันธุ์ (2558 : 18-19) ได้ให้ความหมายและแนวในการจัดการเรียนการสอนไว้ ดังนี้
แนวทางในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนสำหรับครูมี 4 ประการคือ

1. พร้อมให้ความช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ คือ ความสามารถที่ครูเดินรอบ ๆ ห้องเรียนตลอดเวลาเข้ามามีส่วนร่วมในสถานการณ์ได้ทันทีแต่ต้องหลีกเลี่ยงการขัดจังหวะการเรียนการสอน
2. การทำงานหลาย ๆ งานได้พร้อม ๆ กันในเวลาเดียวกัน คือความสามารถที่ครูจะทำกิจกรรมมากกว่าหนึ่งในเวลาเดียวกัน เช่นการจัดการเป็นกลุ่มหรือเฉพาะบุคคล
3. ความสลับไหลระหว่างการจัดการเรียนการสอน คือความสามารถที่ครูจะจัดบทเรียนที่ทำให้นักเรียนชนะอุปสรรคและปัญหาและให้นักเรียนเห็นถึงการเตรียมความพร้อมของครูผู้สอน
4. ให้งานหลากหลายและท้าทาย คือความสามารถที่ครูจะจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายท้าทายความสามารถของนักเรียน

ดังนั้น การสอนจึงหมายถึง การจัดสถานการณ์ (Situation) สภาพการณ์ (activities) เพื่อช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดประสบการณ์ (experience) ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการเรียนรู้ (learning) นอกจากนี้การสอนยังส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความงอกงามในด้านกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา รวมทั้งความสามารถด้านอื่น ๆ ที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตไปในทางที่ดีขึ้นจนสามารถดำรงชีพได้อย่างราบรื่นเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม และนอกจากนี้การสอนยังมีความหมายอีก 2 ประการ คือ

1. ความหมายอย่างแคบ คือ การกระทำอันเป็นการอบรม สั่งสอนนักเรียนตามสถานศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป

2. ความหมายอย่างกว้าง คือการจัดสภาพการณ์ หรือจัดกิจกรรมอันเป็นการวางแผนการที่จะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนดำเนินไปด้วยความสะดวกรวมทั้งการเรียนที่เป็นแบบฉบับต่าง ๆ หรือจัดกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่มีรูปแบบใด ๆ

1.1 ทฤษฎาการวิธีการสอน จากการที่นักวิชาการทั้งหลายได้ให้ความหมายการจัดการเรียนการสอนไว้มากมาย ดังนั้น ในการศึกษาถึงความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนในครั้งนี้มีการจำแนกแนวคิดออกเป็น 4 ประการด้วยกันคือ

- (1) ด้านเนื้อหาและวิธีการสอน
- (2) ด้านการบริหารทั่วไป
- (3) ด้านการจัดครูผู้สอน
- (4) ด้านการอำนวยความสะดวก

จินตนา ยูนิพันธ์ (2527 : 135) ได้กำหนดแนวทางในการคัดเลือกเนื้อหาวิชาไว้ ดังนี้

1. ความตรงและความสำคัญของเนื้อหาซึ่งหมายถึงความถูกต้องมีความเป็นแก่นสาร
2. ความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมปัจจุบันเพื่อช่วยให้ผู้เรียนนำไปใช้ประโยชน์ในสังคมได้

3. ความสมดุลระหว่างความกว้างและความลึก หมายถึง เนื้อหาวิชาที่เลือกควรครอบคลุมสิ่งที่ผู้เรียนควรรู้ทั้งหมด ในขณะเดียวกันก็มีความลึกซึ่งในบางเรื่องของเนื้อหาวิชาโดยพิจารณาจากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและรายวิชาเป็นหลัก

4. สามารถสนองจุดมุ่งหมายได้อย่างกว้างขวาง เนื้อหาสาระที่เลือกกำหนดในรายวิชาควรเป็นเนื้อหาสาระที่ให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนพฤติกรรมต่าง ๆ ตามความต้องการโดยผู้เรียนเกิดความรู้ มีเจตคติและทักษะอย่างเพียงพอ

5. ความสอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน หมายถึง การเลือกเนื้อหาวิชาควรพิจารณาประสบการณ์การเรียนรู้เดิมพื้นฐานเดิมของผู้เรียน เพื่อจะได้กำหนดเนื้อหาวิชาได้สอดคล้องกับที่ผ่านมาซึ่งเป็นการช่วยเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในวิชาต่าง ๆ ดีขึ้น

6. ความสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน การเรียนรู้ของผู้เรียนจะได้ผลดีนั้นต้องเกิดขึ้นจากความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเอง ดังนั้น ในการพิจารณากำหนดคัดเลือกเนื้อหาวิชาผู้สอนควรคำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ ตลอดจนการก่อให้เกิดแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจในเนื้อหาวิชาดังกล่าว

1.2 เทคนิควิธีการสอน เทคนิควิธีการสอน หมายถึง กระบวนการที่ผู้สอนนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนรู้อะไรต่าง ๆ โดยใช้เวลาและความพยายามน้อยที่สุดทั้งผู้เรียนและผู้สอน หากวิธีสอนไม่ดีก็จำเป็นต้องใช้เวลานาน

ที่จะเรียนรู้เรื่องนั้น ๆ และเกิดความเหน็ดเหนื่อยเกิดความจำเป็น ดังนั้นวิธีสอนจึงมีความสำคัญมาก ในการสอนนั้นจะเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้ (เอกศักดิ์ บุตรลับ, 2537 : 257 – 260)

(1) ผู้สอน บุคลิกภาพและความสามารถของผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้สอนจะต้องพัฒนาบุคลิกภาพของคนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน รู้จักเลือกและปรับปรุงเทคนิควิธีสอนให้เหมาะสม มิใช่ใช้วิธีการสอนแต่เพียงอย่างเดียวตลอดไปควรดัดแปลงแก้ไขวิธีการสอนโดยใช้หลาย ๆ วิธีเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

(2) ผู้เรียน มีความสำคัญมากเพราะเป็นผู้มารับความรู้ เป็นผลผลิตขั้นสุดท้ายของการสอน ผู้เรียนมีความสามารถในด้านต่าง ๆ แตกต่างกัน ผู้เรียนบางคนเมื่อครูสอนก็สามารถเรียนรู้ได้ทันที บางคนไม่เกิดการเรียนรู้เลย ฉะนั้นในการให้การศึกษาจึงมีการสอนทั้งรายบุคคลและกลุ่ม เพื่อส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้สอนจะต้องเลือกเทคนิควิธีสอน ตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความหมายต่อผู้เรียน และเหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจ และความสามารถตามวัยของผู้เรียนด้วย

(3) เนื้อหาวิชา นอกจากผู้สอนจะคำนึงถึงตัวผู้เรียนแล้ว ในการสอนแต่ละครั้งครูยังต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของปริมาณเนื้อหาวิชาที่จะสอนภายในเวลาที่กำหนด ครูบางคนกลัวว่าสิ่งที่ตนเตรียมมาจะหมดเวลาเสียก่อนจึงมักเตรียมเนื้อหาวิชา ๆ และพยายามสอนให้จบเนื้อหาที่เตรียมมาจนผู้เรียนรับไม่ได้หรือสับสน ในที่สุดจะไม่เข้าใจหรือจดจำอะไรไม่ได้เลย นอกจากนี้การลำดับเนื้อหาวิชาที่มีความสำคัญมากทุกบททุกตอนจะต้องเป็นไปตามลำดับความยากง่าย

(4) เวลาในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ อาจแบ่งเวลาออกเป็นส่วน ๆ ดังนี้

(4.1) การเตรียมความพร้อม ความพร้อมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการเรียนการสอน ถ้าปราศจากความพร้อมแล้วการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ยาก หรือถ้าหากจะเกิดก็เป็นไปอย่างผิวเผิน การเตรียมความพร้อมนอกจากจะทำได้โดยการสร้างความสนใจแล้ว ยังรวมถึงการประเมินความรู้ของผู้เรียนก่อนที่จะสอนอีกด้วย อย่างไรก็ตาม การเตรียมความพร้อมจะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ แต่เวลาที่ใช้ในส่วนนี้ก็ไม่ควรจะมากเกินไป ถ้าเป็นการสอนที่มุ่งให้ความรู้แก่ผู้เรียนควรใช้เวลาสำหรับการเตรียมความพร้อมหรือการนำเข้าสู่บทเรียนประมาณร้อยละ 10 ของเวลาที่ใช้สอนทั้งหมด แต่ถ้าเป็นการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะ ควรใช้เวลาสำหรับเตรียมความพร้อมโดยการอธิบายสิ่งที่พื้นฐานเบื้องต้นประมาณร้อยละ 15 ของเวลาทั้งหมด

(4.2) การให้เนื้อหาสาระใหม่ ถ้าเป็นการสอนเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเวลาของการสอนจะถูกใช้ไปประมาณร้อยละ 65 ของเวลาทั้งหมดแต่ถ้าการสอนเกี่ยวกับทักษะควรใช้เวลาสำหรับการสาธิตให้ดูประมาณร้อยละ 25 ของเวลาทั้งหมด

(4.3) การสร้างเสริมทักษะ มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและทักษะในสิ่งที่เรียนมาแล้วดียิ่งขึ้น ถ้าเป็นการสอนความรู้ ควรใช้เวลาสำหรับการสร้างเสริมทักษะประมาณร้อยละ 25 ของเวลาทั้งหมด แต่ถ้าเป็นการสอนเพื่อให้เกิดทักษะ ควรใช้เวลาประมาณร้อยละ 60 ของเวลาทั้งหมด

(4.4) กิจกรรมการสนับสนุน ก่อนที่จะสิ้นสุดการเรียนการสอน อาจมีกิจกรรมบางอย่าง ได้แก่ การสรุปบทวน เพื่อเป็นการย้ำให้เกิดความเข้าใจหรือสามารถนำเอาหลักการต่าง ๆ ไปใช้ อาจมีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อให้ทราบความก้าวหน้าของผู้เรียน

(5) การดำเนินการสอน เป็นกลวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้รวดเร็วซึ่งในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ ครูอาจใช้วิธีการสอนหลายวิธีประกอบกันก็ได้ เพื่อให้การดำเนินการสอนบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

(6) สื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่ครูใช้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเรียนง่ายขึ้น ครูก็สอนง่ายได้ผล และผู้เรียนเกิดความสุข ครูจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและต้องทดลองใช้ดูเพื่อให้แน่ใจว่าสื่อการเรียนการสอนนั้นสามารถใช้การได้ดี ถ้ามีข้อบกพร่องจะได้หาทางปรับปรุงแก้ไขได้ทันเวลาที่เพื่อการเรียนการสอนจะได้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยตามแผนการที่วางไว้

(7) การวัดผล ทำให้ครูทราบว่าผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่ครูสอนแล้วหรือไม่ตลอดจนเป็นเครื่องบอกให้ทราบเกี่ยวกับการสอนของครูตั้งแต่เริ่มต้นสอนว่าควรแก้ไขประการใดหรือไม่

ดังนั้น เนื้อหาวิชาและวิธีการสอนนั้น จัดได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง เพราะเนื้อหาในรายวิชาแต่ละวิชานั้น เป็นองค์ประกอบของการศึกษาที่กำหนดถึงคุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่จำเป็น ที่ต้องการเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน และนอกจากนี้ยังเป็นแนวทางกำหนดทิศทางของผู้เรียน เป็นเครื่องชี้ให้ผู้สอนและผู้เรียนจะต้องจัดการเรียนการสอนอย่างไร ประการใด และด้วยวิธีการใด ซึ่งเป็นการกำหนดคุณลักษณะ หรือพฤติกรรมที่พึงปรารถนา จะให้เกิดกับผู้เรียน และมีประสิทธิภาพมากที่สุด

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 38-40) ได้กำหนดขอบข่ายภาระงานในการบริหารงานทั่วไปไว้ดังนี้

1. การดำเนินงานธุรการ ประกอบด้วย
 - 1.1 การวิเคราะห์สภาพงานธุรการของสถานศึกษาและระเบียบกฎหมาย แนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง
 - 1.2 การวางแผนออกแบบงานธุรการ ลดขั้นตอนการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ
 - 1.3 จัดบุคลากรรับผิดชอบงานธุรการและพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานธุรการตามที่ระบบกำหนดไว้
 - 1.4 ติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงงานธุรการของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การดำเนินงานด้านธุรการในการจัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน ประกอบด้วย การประสานงานกับชุมชนและท้องถิ่นในการสำรวจข้อมูล จำนวนนักเรียนที่จะเข้ารับบริการทางการศึกษาในเขตบริการของสถานศึกษา
4. การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ

- 4.1 สำรวระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
- 4.2 จัดระบบฐานข้อมูลของสถานศึกษาเพื่อใช้ในการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับระบบฐานข้อมูลของเขตพื้นที่การศึกษา
- 4.3 นำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหาร การบริการและการประชาสัมพันธ์ของสถานศึกษาแก่สาธารณชน
- 4.4 จัดระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศเชื่อมโยงกับ สถานศึกษาอื่นนับเขตพื้นที่การศึกษาและส่วนกลาง
5. งานเทคโนโลยีสารสนเทศติดตามผลการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาแล้วนำผลที่ได้รับไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้เหมาะสม
6. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กรศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาองค์กรของสถานศึกษา
7. การจัดระบบควบคุมภายใน ประกอบด้วย การวางแผน การจัดระบบการควบคุมภายในสถานศึกษาและปฏิบัติตามแผนอย่างเป็นระบบ
8. งานบริการสาธารณะประกอบด้วย
 - 8.1 มีการจัดระบบข้อมูลข่าวสารของสถานศึกษาเพื่อให้บริการสาธารณะ
 - 8.2 สถานศึกษาประเมินความพึงพอใจงานบริการสาธารณะจากผู้มาขอรับบริการ
9. งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย
 - 9.1 ระดมจัดหาเทคโนโลยีเพื่อให้บริการงานการศึกษาต่าง ๆ ของสถานศึกษา
 - 9.2 ติดตามประเมินการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อให้เกิดการใช้อย่างคุ้มค่า และเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้
10. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคล และบริหารทั่วไป ประกอบด้วย การจัดระบบส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริการงานทั่วไป
11. การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
12. การบริหารจัดการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
13. การรับนักเรียน
14. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย
15. การส่งเสริมกิจการนักเรียน
16. การประชาสัมพันธ์

17. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

สรุปได้ว่า การบริหารงานทั่วไปเป็นการดำเนินงานกิจกรรมที่สนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับงานด้านวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ และการบริหารงานด้านบุคคล เพื่อให้การดำเนินการด้านการบริหารนั้นสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพสูงสุดดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้มีการกระจายอำนาจในด้านการบริหารทั้ง 4 ด้านคือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปเพื่อให้สถานศึกษาได้บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาผู้เรียนจนเกิดคุณภาพสูงสุด

2. แนวคิดทฤษฎีและรูปแบบในการสอนสังคมศึกษา

แนวคิดทฤษฎีและรูปแบบในการสอนสังคมศึกษา (ทิตนา แคมมณี, 2528 : 22-23) คือระบบการสอนอันเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีศัพท์เฉพาะทางวิชาการใช้เป็นจำนวนมากนักการศึกษาหลายท่านได้สังเกตพบว่าทุกครั้งที่มีการทฤษฎีหรือแนวคิดใหม่ทางการศึกษาเกิดขึ้นจะมีคำศัพท์ใหม่ ๆ เกิดขึ้น เพื่อใช้อธิบายแนวคิดที่ค้นพบ แม้ว่าบางครั้งแนวคิดที่อธิบายจะมีการใช้แนวคิดเก่าซึ่งมีคำศัพท์เฉพาะอยู่แล้วผู้ที่คิดค้นแนวความคิดใหม่ ก็มักจะอธิบายโดยใช้คำศัพท์ของตนมากกว่าการใช้คำศัพท์เดิมที่มีอยู่แล้วเป็นเหตุให้คำศัพท์เฉพาะทางการศึกษามีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ บางทีอาจก่อให้เกิดความสับสนระหว่างผู้ใช้หรือผู้ปฏิบัติที่เป็นนักศึกษาที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับศาสตร์เหล่านี้และปัญหาที่มักพบเห็นอย่างชัดเจนก็คือเกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในการสื่อสารเพราะต่างคนต่างใช้คำศัพท์ในความหมายของตนเองส่งผลให้ผู้เรียนที่อ่านตำราต่าง ๆ แล้ว ไม่สามารถสรุปหรือแยกแยะความแตกต่างของความหมายของคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้ปะปนกันได้

ด้วยเหตุนี้ วิทยาการการสอนสังคมศึกษาจึงต้องมีความพยายามศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์แยกแยะและเปรียบเทียบการใช้คำศัพท์ของนักการศึกษาต่าง ๆ เพื่อจัดระเบียบความหมายของศัพท์วิชาการต่าง ๆ ให้เห็นเป็นความเหมือนและความต่างซึ่งมักจะไม่สามารถจำแนกได้อย่างเด็ดขาดชัดเจน เนื่องจากการใช้คำศัพท์เหล่านั้นมากมายที่เหลื่อมหรือซ้อนกันอยู่ แต่ก็สามารถช่วยให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าศาสตร์ทางด้านนี้ได้สะดวกและรวดเร็วขึ้นรวมทั้งช่วยให้ครูผู้นำระบบการสอนทางด้านนี้ได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น รวมทั้งช่วยให้ครูผู้นำทฤษฎีและหลักการทั้งหลายไปใช้ไม่ให้เกิดความสับสน

ทรัพยากรวิทยาการการสอน

หลักการและแนวคิด เกี่ยวกับทรัพยากรวิทยาการการเรียนรู้และการสอนที่ได้รับการเผยแพร่และได้รับความสนใจนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนกันมากในปัจจุบันมาเสนอเพื่อให้พระสงฆ์ที่เป็นครูผู้สอนสนใจได้ศึกษาและเลือกนำไปปฏิบัติใช้ในการจัดการเรียนการสอนเป็นที่นิยมมากในปัจจุบันมาเสนอเพื่อให้ครู

พระผู้สอนตลอดถึงผู้สนใจได้ศึกษาและเลือกนำไปใช้ตามความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์และสถานการณ์ (ทีศนา แคมมณี, 2557 : 110)

เพื่อความเป็นระบบระเบียบเรียบร้อยในการนำเสนอข้อมูล ผู้จัดทำงานวิจัยจึงได้พยายามจัดข้อมูล บรรดาความรู้ทั้งหลายให้เป็นหมวดหมู่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านสามารถศึกษาข้อมูลความรู้ดังกล่าวได้อย่างสะดวก และเข้าใจได้ดีไม่มีความสับสนแต่เพียงตระหนักว่า การจัดหมวดหมู่เหล่านั้นมิได้เป็นการขีดเส้นที่ตายตัว การจัด ทรัพยากรวิทยายการการสอนให้เป็นหมวดหมู่ที่แตกต่างกันได้ แล้วแต่เกณฑ์และการพิจารณาของผู้จัด ใน ที่นี้ ขอนำเสนอการจัดหลักวิทยายการการสอนและแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนออกเป็น 3 หมวด โดยใช้ บทบาทการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนของครูและนักเรียนและจุดเน้นอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการจัดหมวดหมู่ทรัพยากรวิทยายการการสอน

วิทยาการที่เนื่องด้วยการสอน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ในมาตรา ๔ ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การ สืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการ จัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

คำว่า “การศึกษา” (Education) (อินถา ศิริวรรณ ดร., 2544 : 47-48) มีรากศัพท์มาจากภาษา ลาติน 2 คำ คือ Educe ซึ่งแปลว่า “บำรุง, เลี้ยง, อบรม, รักษา, ทำให้เจริญงอกงาม (to nurture, to rear, to raise) และคำ Educate แปลว่า “ชักนำ หรือ ดึงออกมา” (to lead from, to draw out) รากศัพท์คำ แรกซึ่งหมายถึงการอบรมสั่งสอนให้เกิดความเจริญงอกงามนั้น เป็นความหมายของการศึกษาที่ยึดถือกันมาจน ปัจจุบัน ส่วนคำหลังนั้นถือว่าการศึกษาเป็นเพียงการชักนำให้บุคคลรู้จัก และตระหนักในคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัว คนแต่ละคน เพื่อจะได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่ตามธรรมชาตินั้นได้เต็มที่ ความเชื่อในความหมายตามรูปศัพท์ที่ กล่าวข้างต้น ได้มีนักวิชาการทางการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายและได้กล่าวถึงการศึกษา ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2539 : 7) กล่าวถึงการศึกษาของไทยไว้ว่า “เรื่องที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษา คือสังคมทั้งหมด ตามปกติเรามักจะมองสังคม โดยเริ่มต้นจากปัญหาถ้าไม่พูดถึงปัญหาโดยตรง ก็พูด ถึงสภาพการศึกษาที่เกี่ยวข้องถึงสภาพทางสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าสภาพตัวตน การพัฒนาการศึกษาควร มุ่งไปที่การพัฒนาคุณภาพที่ตัวตน เพราะตัวคนเป็นตัวเชื่อมระหว่างการศึกษากับสังคม คนเป็นผู้แสดงออกเป็น ผลปรากฏของการศึกษาแล้วตัวคนที่ได้รับการศึกษาก็ไปแสดงผลทางสังคม กล่าวสั้น ๆ ว่าการศึกษาแสดงออก ที่ตัวคนแล้วคนไปแสดงออกที่สังคมเราจะมีสภาพสังคมอย่างไรหรือปัญหาสังคมอะไรก็เกิดจากคนนี้ถ่ายทอด ออกไป เพราะฉะนั้นจะมองให้ใกล้ชิดกับการศึกษาจึงควรมองที่ตัวคน”

ปิ่น มุกกันต์ (2539 : 7) นักพูดลือนามในอดีตของไทยเรา เริ่มชีวิตการเป็นนักพูดจากการเป็นสามเณร ซึ่งท่านเทศน์ได้ไพเราะและมีสาระที่ดีมาก ต่อมาได้อุปสมบทที่วัดเกาะได้รับฉายาในพระพุทธศาสนาว่า “วิริยาภโร” ในขณะที่เป็นพระท่านก็เป็นพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง ท่านต้องเดินทางไปเทศน์ยังต่างจังหวัด ซึ่งต้องเดินทางเป็นประจำ สำหรับลีลาการเทศน์ของท่านในขณะนั้น ท่านมักจะประยुต์แนวความคิดและวิธีการใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการเทศน์ อีกทั้งท่านมีน้ำเสียงที่ห้าวๆ แต่มีความแจ่มใส สามารถสะกดใจผู้ฟังได้ จึงทำให้การเทศน์ของท่านมีสาระเร้าใจคนฟังอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งทำให้เกิดความสนุกไม่เบื่อ ฟังง่าย นับได้ว่าเป็นนักเทศน์ที่มีความคิดก้าวหน้า กล้าคิด กล้าทำ ในยุคนั้น สำหรับวิธีการฝึกการพูดของ พันเอก ปิ่น มุกกันต์ ท่านได้เขียนและพูดไว้ในหลายที่จึงสามารถสรุปย่อ ๆ ได้ดังนี้

วิธีที่ 1 ท่องจำเอาคำพูดของท่านผู้อื่น ตอนที่พันเอก ปิ่น มุกกันต์ ได้เริ่มฝึกการพูดใหม่ๆ ตอนสมัยเป็นสามเณร ท่านมีความประทับใจนักเทศน์ท่านหนึ่งคือ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ สิริจันโท วัดบรมนิวาส ซึ่งเป็นพระนักเทศน์ที่ไปเทศน์ที่ไหนคนชอบคนอยากฟัง ท่านจึงได้ไปฟังการเทศน์แล้วก็จดจำคำพูดอีกทั้งเมื่อได้รับหนังสือพระธรรมเทศนาถ้อยคำ อรรถาธิ อรรถโน นาโถ ท่านได้ท่องจำคำเทศน์จนคล่องปาก วันหนึ่งชาวบ้านได้นิมนต์ท่านไปเทศน์งานบุญแห่งหนึ่ง ท่านก็ได้เทศน์ปากเปล่าตามที่ท่านได้ท่องจำเอาไว้ จนกระทั่งชาวบ้านติดอกติดใจ ต่อมาท่านก็ได้มีการขยายต่อเติมเชื่อมคำพูดต่าง ๆ ลงไปในถ้อยคำเทศน์นั้นจนกระทั่งเกิดความสมบูรณ์ขึ้น

วิธีที่ 2 ขยันตามฟังคนอื่นพูด พันเอก ปิ่น มุกกันต์ มักจะติดตามฟังคนที่พูดเก่งและคนที่พูดไม่เก่งเพื่อศึกษาดูสไตล์ เวลาฟังก็จะจดจำว่าตรงไหนดีท่านก็จะนำไปใช้ ตรงไหนไม่ดีท่านก็ทิ้งไป สำหรับการฟังท่านจะติดตามฟังนักพูดท่านหนึ่ง ๆ หลาย ๆ ครั้ง ไม่ใช่ฟังนักพูดท่านนั้น เพียงแค่ครั้งเดียวแล้วไม่ไปฟังอีก เพราะการติดตามฟังซ้ำ ๆ จะทำให้เราทราบสไตล์ของนักพูดท่านนั้น

วิธีที่ 3 หัดอ่านหนังสือให้เป็น พันเอก ปิ่น มุกกันต์ กล่าวว่า การอ่านหนังสือออกกับการอ่านหนังสือเป็นไม่เหมือนกันการอ่านที่ว่า ท่านหมายถึง การหัดอ่านออกเสียง อ่านให้เหมือนกับการพูด คือต้องมีเสียงสูง เสียงต่ำ มีหนัก มีเบา มีประโยคสั้น ประโยคยาว มีเว้นวรรค มีหยุด ฉะนั้นการอ่านหนังสือต้องทำให้เหมือนกับการพูด ฉะนั้นขอให้ฝึกอ่านหนังสือออกเสียงไม่ใช่อ่านหนังสือในใจ

วิธีที่ 4 หัดย่อความ ขยายความ พันเอก ปิ่น มุกกันต์ กล่าวว่า การฝึกย่อความและขยายความมีประโยชน์ในการเป็นนักพูดและนักเขียนเป็นอันมาก และท่านแนะนำให้ฝึกย่อความก่อน การย่อความของท่านเปรียบดังการเก็บของลงในกระเป๋าดูเดินทาง ต้องรู้ว่าชนิดและขนาดของของที่จะใส่ลงไปจึงจะบรรจุได้ดี อีกทั้งต้องรู้ว่าอะไรควรใส่ก่อนและใส่ทีหลังซึ่งจำเป็นจะต้องมีการวางแผน การขยายความ ท่านเปรียบเสมือน การรื้อของออกจากกระเป๋ ผู้รื้อจะต้องเข้าใจว่าจะเอาอะไรขึ้นมาก่อนจะเอาอะไรขึ้นมาทีหลัง คล้าย ๆ กับการบรรจุและพันเอก ปิ่น มุกกันต์ ท่านแสดงความคิดเห็นว่า การบรรจุยากกว่าการรื้อเพราะคนบรรจุเป็นมักรื้อเป็นทุก

คน แต่คนรื้อเป็นไม่แน่ว่าจะบรรจุเป็นทุกคน คือวิธีการฝึกการพูดของ พันเอก ปิ่น มุทุกันต์ โดยย่อ ๆ หากว่าท่านผู้อ่านต้องการศึกษาเพิ่มเติม ท่านสามารถไปหาอ่านได้เพิ่มเติมจากหนังสือประวัตินักพูดไทย เล่มที่ 1

หลังจากบวชได้เป็นเวลานาน ต่อมา พันเอก ปิ่น มุทุกันต์ จึงได้ตัดสินใจลาสิกขา แล้วก็ได้เข้าสอบเป็นอนุศาสนาจารย์กองทัพบกซึ่งสอบข้อเขียนได้ที่ 1 หลังจากนั้นก็ถูกเชิญให้ไปพูดในหลายๆหัวข้อให้กับผู้คนในหลายๆ กลุ่มซึ่งภาพพจน์ของท่านในเวลานั้น ท่านเป็นนักพูดธรรมดาทางวิทยุโทรทัศน์และวงอภิปรายในสถาบันต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนนายร้อย โรงเรียนนายอำเภอ เป็นต้น

ในเวลาต่อมา ได้มีคนนำเอาคำพูดของท่านมาทำเป็นหนังสือแล้วก็ถูกตีพิมพ์เป็นจำนวนมาก นับเป็นมรดกที่สำคัญที่ท่านส่งมอบให้กับสังคมไทย

สรุปว่า การศึกษานั้นเป็นเรื่องของความเป็นไปตามธรรมชาติและตั้งอยู่บนฐานของความจริงอย่างธรรมชาติ และเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเจริญเติบโตและมีความงดงามทางกาย อารมณ์ และสติปัญญา และนอกจากนี้การศึกษายังเป็นกระบวนการศึกษาที่ทำให้คนเป็นคน ด้วยการพัฒนาอย่างบริบูรณ์และพัฒนาตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง ชีวิตและกิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ต้องมีการปรับปรุง และไม่ประมาทเพื่อให้เป็นคนเก่ง เป็นคนดีและอยู่อย่างมีความสุขโดยผ่านการเรียนการสอนและการเรียนรู้จากสถานที่ต่าง ๆ

3. องค์ประกอบของบุคคลในการสอนสังคมศึกษา

3.1 ครู อาจารย์ ผู้สอน คือผู้ที่กำหนดบทบาทสำคัญในการเรียนการสอน ให้เป็นกระบวนการที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้เป็นสำคัญซึ่งการสอนจะเป็นกระบวนการที่ใช้ในการชักนำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ ดังนั้น การสอนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งของการศึกษาที่จะส่งผลต่อผู้เรียน คุณภาพของการศึกษาจะขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียน คือ ครู อาจารย์เป็นสำคัญ โดยที่

วิจิตร อวาทะกุล (2528 : 20) ได้กล่าวว่า มหาวิทยาลัยจะมีชื่อเสียงดีเด่นเป็นที่นิยมเป็นเลิศทางวิชาการได้ มิใช่อยู่ที่หลักสูตร ดีกอาคาร สถานที่ที่สวยงามเท่านั้น แต่มหาวิทยาลัยจะต้องรู้จักค่าของอาจารย์ที่มีคุณภาพในการสอนมหาวิทยาลัยนั้น ๆ จึงจะดีเด่นขึ้นมาได้

นพพร พานิชสุข (2527 : 25-32) กล่าวว่า ความสำคัญของครูอาจารย์นั้น ปัจจุบันสังคมยังคงให้การยกย่องเทิดทูนอาชีพครูมาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากในแต่ละปีจะจัดให้มีพิธีไหว้ครูขึ้นในแต่ละสถาบันการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการเรียนระดับใดก็ตามจากความสำคัญของครู อาจารย์ดังกล่าวแล้วยังสรุปลักษณะของผู้สอนไว้ 2 ลักษณะ คือ

3.2 ธรรมชาติของผู้สอน ผู้สอนควรจะมีความรู้ในเนื้อหาวิชา คือรู้ถึงเหตุผลที่มาของความรู้นั้น มองเห็นความสัมพันธ์และความสำคัญของวิชา รู้จักตัวผู้เรียนและรู้เรื่องการบริหารงานทั่วไป

ผู้สอนควรมีความรัก และศรัทธาในตัวผู้เรียนมีความหวังดี และเต็มใจที่จะเห็นซึ่งความก้าวหน้าของตัวผู้เรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้และความก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้สอนควรมีความสามารถในการทำและปฏิบัติได้ คือมีความสามารถในการดำเนินการสอนเป็นอย่างดี มีทักษะในการติดต่อสัมพันธ์และเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการได้เป็นอย่างดี

3.3 ลักษณะพิเศษของผู้สอน ควรเป็นคนที่รู้จักคิด วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ในบทเรียนได้อย่างลึกซึ้ง ควรเป็นผู้มีความสามารถในการประยุกต์และใช้ความรู้ต่าง ๆ สามารถชี้ให้ผู้เรียนนำสิ่งที่สอนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

ควรจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการโต้ตอบ ถกเถียง อภิปราย และควรมีเทคนิควิธีการช่วยกระตุ้นเตือนให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างมีเหตุผลอย่างเต็มที่และจริงจัง เพราะผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และความคิดอ่านมากมายจึงควรให้เขามีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ ร่วมกับผู้สอน ได้อย่างเต็มที่ผู้สอนควรมีเทคนิคในการกระตุ้นให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเองให้มากที่สุด

4. หลักการและรูปแบบในการสอนสังคมศึกษา

กรมการฝึกหัดครู (2520 : 363-371) ทำการวิจัยเรื่องลักษณะของครูที่ดีโดยการสอบถามจากบุคลากรหลายฝ่าย คือจากตัวนักเรียน ผู้ปกครอง ครู ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ มีผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ด้านคุณธรรมและความประพฤติ ควรมีความเที่ยงธรรม ความซื่อสัตย์ การตรงต่อเวลา ร่าเริง เสียสละ วาจาสุภาพเรียบร้อย เป็นกันเองกับเด็กได้ เป็นตัวอย่างในความประพฤติดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี แต่งกายสุภาพเรียบร้อย มีบุคลิกลักษณะที่ดี มีความสุภาพอ่อนโยน เว้นจากอบายมุขต่าง ๆ ไม่ทำตัวเสเพล มีระเบียบวินัย มีอารมณ์มั่นคง มีความเมตตาปราณี ปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นคนมีเหตุผล รู้จักสิทธิหน้าที่

2. การยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นครู เพื่อสามารถให้การศึกษาก่อนชนของชาติ ให้มีความรักและหวงแหนในสิ่งที่เป็นอย่างยิ่งประกอบสำคัญของความเป็นไทย

3. มีความรับผิดชอบต่องานหน้าที่การงาน รู้จักเตรียมการสอนเพื่อให้ผลการเรียนของนักเรียนบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ เอาใจใส่ในการสอนและการอบรมความประพฤติ ปลุกฝังค่านิยมอันดีงามให้แก่ นักเรียน มีความขยันขันแข็ง มีความกระตือรือร้นที่จะทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด มีศรัทธาต่ออาชีพครู และอุทิศตัวเพื่อการศึกษาของนักเรียน

4. มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร รู้จักหลักการพูด การอธิบายให้บทเรียนแจ่มชัด รู้จัดใช้ภาษาอย่างถูกต้อง

5. เอาใจใส่ค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ รู้แลตามความเคลื่อนไหวทางการศึกษาอยู่เสมอ โดยเฉพาะแผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตรรู้จักปรับปรุงการสอนให้ใหม่และเหมาะสมอยู่ตลอด หาโอกาสที่จะปรับปรุงตัวเองในด้านวิชาการให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

ชาญชัย อินทรประวัติ (2523 : 33) ได้เสนอข้อคิดเห็นของผู้สอนที่ดีควรมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. ลักษณะส่วนตัวดี การที่ผู้สอนมีคุณลักษณะส่วนตัวที่ดี จะทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในตัวผู้สอน มีผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี ด้วยเหตุนี้ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพของการเป็นครู คือแต่งกายเหมาะสม สุภาพอ่อนโยน เมตตา กรุณา กระตือรือร้น มีลักษณะเป็นผู้นำ มีอารมณ์ขันเหมาะสม มีศรัทธา และมีความภาคภูมิใจในความเป็นครู

2. มีความรู้ทั่วไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งประกอบด้วยความรู้หลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านสังคมวิทยา ด้านมานุษยวิทยา ด้านปรัชญา ด้านภาษาศาสตร์ ด้านศิลปะ และด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

3. มีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอน

4. มีความสามารถในการสอน ซึ่งมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

4.1 มีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการศึกษาและจุดมุ่งหมายของวิชาที่สอน

4.2 มีความเข้าใจในหลักสูตรของวิชานั้น

4.3 มีความสามารถในการวางแผนการสอน

4.4 มีความเข้าใจในหลักการเรียนรู้และการสอน

4.5 มีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

4.6 มีการใช้อำนาจในการเป็นผู้นำ

4.7 ความสามารถในการพูดบรรยายหรือเสนอความคิดเห็นของตนต่อผู้อื่น

4.8 เป็นผู้มีความใจกว้างและเป็นผู้มีประชาธิปไตย

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2528 : 1-5) ได้สรุปลักษณะของครูที่ดีในความรู้สึกรู้สึกคนไทยว่า ต้องเป็นผู้มีวิชาความรู้สูงมีความสามารถในการเป็นครูถ่ายทอดได้แจ่มแจ้งต้องทันต่อการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าทางวิชาการ ต้องติดตามความก้าวหน้าและทันสมัยอยู่เสมอ และลักษณะที่สำคัญอีกประการ คือต้องมีความอดทนหรือขันติธรรมและมีความเมตตาธรรม

ไกรยุทธ ธีรตยาคินันท์ (2528 : 15-16) ได้กล่าวถึงอาจารย์ที่ดีในมหาวิทยาลัยว่า ควรเป็นนักวิชาการซึ่งคุณสมบัติของนักวิชาการมีโดยสรุปดังนี้

1. มีความใฝ่รู้ อยากรู้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ของปรากฏการณ์รอบตัว

2. มีฉันทะ ความพอใจ ชอบใจในวิชาที่ตนสอน

3. มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงานที่ตนรับผิดชอบ

4. มีความกล้าหาญที่จะแสดงความคิดเห็นของตนต่อคนทั่วไป

5. มีจรรยาบรรณ ไม่บิดเบือนความรู้เพื่อสนองผลประโยชน์ของตัวเอง

แม้ว่าจะมีผู้เสนอแนะและสรุปลักษณะของครู อาจารย์ที่ดีไว้มากมาย แต่ในความเป็นจริงแล้วในสถาบันศึกษาต่าง ๆ ก็ยังปรากฏครูอาจารย์ที่ขาดคุณลักษณะของการเป็นครูที่ดีได้เท่าที่ควรและจากความเห็นของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบด้านครู อาจารย์ผู้สอนนั้น มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน เพราะถ้าสถานศึกษาใดมีผู้สอนที่มี องค์ประกอบหรือคุณลักษณะที่ดี คือประกอบด้วย ความรู้ ความสามารถ และมีความตั้งใจในวิชาชีพครู ย่อมทำให้การเรียนการสอนนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปสู่สถานศึกษานั้น ๆ เจริญก้าวหน้าต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สุปรีชา หิรัญโร (2526 : 179) ได้กล่าวว่า ปัจจัยในการอำนวยความสะดวก หรือการส่งเสริม การเรียนการสอนนั้น หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวผู้เรียนที่มีผลต่อการเรียนการสอนของผู้เรียนได้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียนเนื่องจากสภาพแวดล้อมของสถานศึกษามีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก สามารถส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ อุดมคติ เจตคติ ทักษะ พฤติกรรม และบุคลิกภาพของผู้เรียน ไปสู่จุดหมายของสถาบันการศึกษาได้

นัยนา อ่างสันติกุล (2522 : 16) ได้ให้ความหมายว่า จากสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย คือ การรับรู้ พฤติกรรม เหตุการณ์ สถานที่ หรือลักษณะใด ๆ ในสถานศึกษาที่ผู้เรียนจะสังเกต หรือรับรู้ได้ ก่อให้เกิดผลที่จะส่งเสริมหรือขัดขวางความก้าวหน้าของการพัฒนาความรู้ ความคิด ทักษะ และทักษะในวิชาชีพที่ตนกำลังศึกษาเล่าเรียน

จากความคิดเห็นดังกล่าว สามารถสรุปการอำนวยความสะดวก หรือการส่งเสริมการเรียนการสอนนั้น หมายถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในสถานศึกษานั้น ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ซึ่ง

วิจิตร วรุตบางกูร (2524 : 151) ได้กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับความร้อน หนาว สี แสง เสียง เหล่านี้จะส่งผลต่อทัศนคติและจิตใจของผู้ใช้อาคารนั้น ๆ ดังนี้

แสงสว่าง มีบทบาทสำคัญในการสื่อการรับความรู้ จึงจำเป็นต้องจัดให้แสงสว่างในอาคารเรียน ห้องเรียนมีระดับมองเห็นได้ดี สบายตาและชัดเจน

สี ในสถานศึกษามีบทบาทสำคัญมาก ในการสร้างบรรยากาศความสวยงาม ความมีชีวิตชีวา น่าดู ช่วยเพิ่มความสว่างให้แก่อาคารเรียน ห้องเรียนโดยทั่ว ๆ ไป สีทาภายในอาคารเรียนจะใช้สีอ่อน ๆ เพราะจะช่วยให้บรรยากาศให้ร่มรื่นน่าอยู่

อุณหภูมิ เป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่ง เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้สุขสบายทางร่างกาย ถ้าอากาศไม่ค่อยถ่ายเท ลมพัดผ่านไม่สะดวก อากาศอบอ้าว จะมีผลต่อสภาพร่างกายของตน ทำให้หงุดหงิด สภาพเช่นนี้ทำให้ผู้สอนและผู้เรียนไม่มีสมาธิหรือไม่สนใจในการเรียนการสอน

เสียง เสียงที่เกิดจากภายนอกที่รบกวนการเรียนการสอน จนทำให้รู้สึกรำคาญ หงุดหงิด ตึงเครียด กระวนกระวาย เพราะเสียงที่รบกวนเป็นอุปสรรคต่อการสื่อความหมายระหว่างผู้สอนและผู้เรียน การแปลงเสียงเพื่อแข่งกับเสียงรบกวนต่าง ๆ อาจทำให้เหนื่อยกว่าปกติ นอกจากนั้นยังรบกวนสมาธิในการเรียนการสอนอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า ห้องเรียนนั้น จัดได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะว่าห้องเรียนเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ห้องเรียนควรจะต้องมีความเอื้อต่อการเรียนการสอนคือต้องมีลักษณะแวดล้อมที่ดี

5. บทสรุป

สรุปได้ว่า ครู คือผู้ทำหน้าที่สอนหรือถ่ายทอดความรู้วิชาชีพ ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมและนำความรู้ใหม่ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและเป็นอาชีพที่มีเกียรติควรแก่การเคารพบูชาและครูจะต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ได้หลายอย่างเป็นทั้งผู้สอน ผู้อบรมบ่มนิสัย ผู้ให้บริการ ผู้นำด้านจิตวิญญาณ เป็นแม่แบบ เป็นผู้สร้างสรรค์ทรัพยากรมนุษย์ทุกอาชีพที่เป็นไปในทางสุจริตทั้งหมด จะต้องผ่านมาจากความฉลาดสามารถฝีมือของครูทั้งสิ้น ครูเป็นผู้นำ เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณของศิษย์ไปสู่คุณธรรมชั้นสูง

1) ครู คือผู้อบรมสั่งสอนถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ เป็นผู้มีความหนักแน่นควรแก่การบูชาของศิษย์ 2) ครู คือ ผู้ประกอบอาชีพอย่างหนึ่งที่ทำหน้าที่สอนและมักจะใช้กับผู้สอนในระดับต่ำกว่าวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย หรือสถาบันอุดมศึกษา

ครู คือ แม่พิมพ์ของชาติ หมายถึง เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ที่จะเอาเยี่ยงอย่าง ครูจึงได้รับฉายาว่าเป็น “แม่พิมพ์ของชาติ” สืบมาจนทุกวันนี้ 3) ครู คือ ผู้แจวเรือจ้าง หมายถึง อาชีพครูเป็นอาชีพที่ไม่ก่อให้เกิดความร่ำรวย ครูต้องมีความพอใจในความเป็นอย่างสงบเรียบร้อย อย่าหวั่นไหวต่อลาภยศ ความสะดวก ความสบาย พึงรักษาและศรัทธาต่ออาชีพที่จะต้องช่วยผู้อื่นให้ประสบความสำเร็จความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

6. เอกสารอ้างอิง

- กรมการฝึกหัดครู. (2520). *เรื่องลักษณะของครูที่ดี*. รายงานผลการวิจัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมตำรวจ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี*. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *การบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

- ไกรยุทธ ชีรตยาคินันท์. (2528). *มาเป็นนักวิชาการกันเถอะ*. ในรายงานการสัมมนาแนวทางการพัฒนาอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คึกฤทธิ์ ปราโมท, ม.ร.ว. (2528). *อาจารย์ที่ดี*. ในรายงานการสัมมนาแนวทางการพัฒนาอาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จินตนา ยูนิพันธ์. (2527). *การเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์*. ภาควิชาพยาบาลศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญชัย อินทรประวัติ. (2523). *วิธีสอนทั่วไปและการสอนแบบจุลภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- ทิตนา แคมมณี. (2526). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพพร พานิชสุข. (2527). *เรามารู้จักและทำความเข้าใจกับจรรยาบรรณของครูกันอีกครั้ง*. สารสภาอาจารย์ฉบับสุดท้าย. รุ่นที่ 10.
- นัยนา อ่างสันติกุล. (2522). *การวิเคราะห์องค์ประกอบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. สาขาวิชาครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิ่น มุทุกันต์. (2539). *พุทธศาสตร์กับการพัฒนามนุษย์*. กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2539). *จะพัฒนาจริยธรรมคนได้อย่างไร. พุทธศาสตร์กับการพัฒนามนุษย์*. กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2532). *รุ่งอรุณของการศึกษา*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- ลัดดา ศิริพันธ์. (2558). *การศึกษาสภาพการจัดการเตรียมการสอนกลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี ช่วงชั้นที่ ๔ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุราษฎร์ธานี.
- วิจิตร วรุตบางกูร. (2524). *การวางแผนผังและพัฒนาการศึกษา*. คณะศึกษาศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วิจิตร อวະกุล. (2528). *มหาวิทยาลัยจะต้องมีอาจารย์ดี*. สารจากทบวงมหาวิทยาลัย.
- สุปรีชา หิรัญโร. (2526). *การวางแผนด้านอาคารและสภาพแวดล้อม*. ในเอกสารการสอนชุดวิชาวางแผนพัฒนาโรงเรียน หน่วยที่ 1 – 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อินตา ศิริวรรณ, ดร. (2544). *พื้นฐานการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล.
- เอกศักดิ์ บุตรลับ. (2537). *ครูกับการสอน*, (พิมพ์ครั้งที่ 2). เพชรบุรี: (ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะวิชาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี).